

KBR Koester
de tijd

België verbergt al 600 jaar een schat

Persdossier
KBR museum

www.kbr.be

TOERISME
VLAANDEREN

Fonds
Fonds Ballet Latour

Regie der Gebouwen
Régie des Bâtiments

.be

INHOUD

1. PERSBERICHT	3
2. KBR MUSEUM	5
3. PLATTEGROND EN SCENOGRAFIE	7
4. KBR MUSEUM: EEN SCHAT VAN KENNIS	11
5. ENKELE HANDSCHRIFTEN UIT DE LIBRIJE UITGELICHT	13
6. ENKELE ANDERE HANDSCHRIFTEN VAN KBR UITGELICHT	17
7. LIJST MET BEVESTIGDE BRUIKLENEN	19
8. KBR ALS ONTMOETINGSPLEK	21
9. PARTNERS	23
10. PRAKTISCHE INFORMATIE	25

1. PERSBERICHT

KBR

KBR is de nationale wetenschappelijke bibliotheek. Zij verzamelt alle Belgische publicaties en bewaart, beheert en bestudeert een omvangrijk cultureel en historisch patrimonium. Zij geeft het publiek toegang tot informatie, faciliteert onderzoek en biedt culturele beleving aan.

Koester de tijd

De wereld verandert zeer snel. Technologie brengt dagelijks nieuwe mogelijkheden waardoor behoeften en praktijken van gebruikers ook permanent wijzigen. Alles gaat snel. We racen tegen de tijd. KBR verandert mee en positioneert zich als een plek waar de tijd gekoesterd wordt. Ze bewaart de sporen van het verleden, een collectie die bestaat uit meer dan acht miljoen waardevolle en authentieke documenten, maar omarmt ook het heden en helpt de bezoeker te zoeken naar wat echt en essentieel is.

Een nieuw museum: KBR museum

KBR investeert de komende jaren maximaal in het digitaliseren en online zetten van haar collecties, maar wil ook in het imposante gebouw in hartje Brussel haar bijzondere verzamelingen breder toegankelijk maken. In oktober 2019 werd een volledig vernieuwde onthaalinfrastructuur in gebruik genomen en opende de tentoonstelling ‘The World of Bruegel in Black and White’ in en rond het prachtige 18de-eeuwse Paleis van Karel van Lotharingen. Maar liefst 30.000 bezoekers kwamen het volledige grafische oeuvre van de Vlaamse meester bewonderen. De evolutie van KBR kent binnenkort een nieuwe mijlpaal met de opening van het KBR museum op 15 mei 2020.

Al meer dan 600 jaar bewaart KBR een kostbare schat die ze beschermt tegen de tand des tijds. Het gaat om de Librije van de hertogen van Bourgondië, een verzameling van aanvankelijk meer dan 900 handschriften waarvan een derde vandaag bewaard blijft in KBR. De handschriften werden verlucht door de beste miniaturisten van de 15de eeuw, van wie sommigen even beroemd waren als Jan Van Eyck. Op de kruising van middeleeuwen en moderne tijd bestrijkt deze “librije” alle domeinen van de wetenschap en bevat ze zeer belangrijke teksten uit de middeleeuwse literatuur. Ze behoorde tot de grootste bibliotheken van haar tijd, naast die van de Franse koningen, de Medici of de pauselijke bibliotheek.

Het parcours van het KBR museum start in de Nassaukapel en krijgt een vervolg op twee hoger gelegen verdiepingen. Op de eerste verdieping komt u te weten hoe een handschrift werd gemaakt en illustreren we het vakmanschap van de kunstenaars in onze gewesten in de 15de eeuw. We schetsen er ook de historische, de economische en de artistieke context waarin deze prachtige verzameling is ontstaan. Op de tweede verdieping zoomen we in op de handschriften van de hertogen. In een innovatieve scenografie ontdekt de bezoeker meer dan 160 originele documenten, verspreid over het hele museum. Naast de stukken uit de eigen verzamelingen krijgt KBR ook heel wat objecten van andere instellingen in bruikleen. Schilderijen, retabels, beelden en dagelijkse gebruiksvoorwerpen zullen mee het verhaal van de hertogen en hun handschriften vertellen. De handschriften kunnen om redenen van bewaring niet permanent worden tentoongesteld. Daarom komt er driemaal per jaar een wissel van een deel van de stukken. De bezoeker kan zo bij elk bezoek nieuwe pareltjes uit de collecties van KBR ontdekken!

KBR biedt het parcours aan in vijf talen (Nederlands, Frans, Engels, Duits en Spaans) voor drie verschillende bezoekersprofielen (verdiepend bezoek, eerste kennismaking of een bezoek op maat van kinderen).

“KBR zou dit project nooit alleen tot een goed einde hebben kunnen brengen. Naast de bruikleengevers en talrijke partners uit het culturele veld verlenen verschillende partners financiële steun aan dit project. De Regie der Gebouwen en Toerisme Vlaanderen investeren samen met KBR in de infrastructuur- en inrichtingswerken; het Fonds Baillet Latour ondersteunt de restauratie van de handschriften en de vzw Vrienden van KBR financiert een deel van de scenografie.”

- Sara Lammens, Algemeen directeur a.i. (KBR)

“Als echte boekenliefhebber waardeer ik het project dat door KBR werd gelanceerd enorm en verheug ik me erop de handschriften van de Hertogen van Bourgondië, echte schatten uit ons erfgoed, te kunnen ontdekken. Ik wil het team van KBR feliciteren met haar visie en haar dynamiek in de realisatie van dit project.”

- David Clarinval, Minister belast met het Wetenschapsbeleid

“We zijn verheugd dat we opnieuw bijdragen aan de creatie van nieuwe museumruimten in de KBR. Er werden grote infrastructuurwerken uitgevoerd om de ruimte open te maken en de zones met elkaar te verbinden. Er werd ook bijzondere aandacht besteed aan de verbetering van de toegankelijkheid. Tijdens de eerste fase werd de hoofdingang van de Kunstberg volledig gerenoveerd en heringericht met een toegangshelling. In deze nieuwe fase werden een glazen lift en een hefplatform voor personen met beperkte mobiliteit geplaatst voor het nieuwe museum over de hertogen van Bourgondië.”

- Laurent Vrijdaghs, Administrateur-generaal Regie der Gebouwen

“Met het project van de Librije investeert Vlaanderen 2,3 miljoen euro in de ontsluiting van een uniek, maar te weinig bekend onderdeel van ons erfgoed: de prachtige handschriftencollectie van de hertogen van Bourgondië. Deze 300 handschriften zijn stuk voor stuk echte pareltjes van de Vlaamse miniatuurkunst. De Koninklijke Bibliotheek kan hiermee haar missie – bewaring, onderzoek en ontsluiting – op een hoger niveau tillen. Samen creëren we zo een authentieke erfgoedbeleving voor een breed binnenlands én buitenlands publiek.”

- Zuhail Demir, Vlaams Minister van Toerisme

2. KBR MUSEUM

België verbergt al 600 jaar een schat

Zeshonderd jaar geleden regeerden de hertogen van Bourgondië over Brussel. Ze stelden een bibliotheek samen die ook vandaag nog weet te boeien: de Librije, een verzameling handschriften die zo uniek is dat ze haar eigen naam kreeg. Heel wat van de meesterwerken uit deze schat wisten de tand des tijds te doorstaan en worden door KBR bewaard. De mooiste stukken worden vanaf 15 mei 2020 tentoongesteld in het nieuwe KBR museum in hartje Brussel.

Handschriften vormen het hart van een nieuw museum

◇ De gouden eeuw in onze streken belicht

Het museum belicht de geschiedenis van de boeken van de hertogen van Bourgondië en de periode waarin ze tot stand kwamen. De bezoeker komt alles te weten over de **gouden eeuw** in onze gewesten en ontdekt stap voor stap hoe een handschrift wordt vervaardigd. Drager, schrift, versiering en boekband worden toegelicht en geïllustreerd. Aanraken en zelf proberen is toegestaan. De **historische, politieke en economische context**, het artistiek en literair universum, de persoonlijkheid van de opdrachtgevers van handschriften worden voorgesteld en – vooral – geïllustreerd aan de hand van uitzonderlijke stukken die afkomstig zijn uit de collecties van KBR en **andere prestigieuze instellingen**. Net zoals de hertog dat destijds deed, kuiert de bezoeker van het KBR museum door deze schatten.

◇ Een zeer diverse collectie

KBR bewaart vandaag zo'n **280 handschriften** uit de Bourgondische librije. Ze raken alle domeinen van het middeleeuwse denken: literatuur, antieke geschiedenis, wetenschappen, moraal, religie, filosofie maar ook het recht, poëzie en ridderromans. De oudste werken dateren van de 13de eeuw, de recentste van het einde van het feodale tijdperk. Vele werken werden op uitdrukkelijk verzoek van de hertogen geschreven door **beroemde kopiisten**, zoals Jean Miélot, Jean Wauquelin en David Aubert.

◇ Miniaturisten: schilders van boeken

Heel wat van deze codices vormen **absolute meesterwerken** van de Franse of Vlaamse miniatuurkunst. Ze werden vervaardigd door Willem Vrelant, Loyset Liédet, Jan de Tavernier, Philippe de Mazerolles, Simon Marmion of Liévin Van Lathem. Stuk voor stuk miniaturisten wier reputatie en talent de vergelijking kan doorstaan met **Vlaamse primitieven** als Jan Van Eyck, Rogier Van der Weyden of Hans Memling. Iedereen kent Van Eyck en van der Weyden, maar de miniaturisten die de handschriften verluchtten, moeten zeker niet voor hen onderdoen. Sommigen beweren zelfs dat de mooiste schilderijen van de Vlaamse primitieven misschien wel die zijn die we in de handschriften terugvinden.

◇ **Prestigieuze handschriften**

Onderzoekers zijn het erover eens dat handschriften als de *Chroniques de Hainaut* van Jacques de Guise, de *Heures du duc de Berry*, het *Peterborough Psalter*, de *Histoires de Charles Martel*, de *Roman de Girart de Nevers* of ook de *Croniques et Conquestes de Charlemagne* tot de **50 meest prestigieuze handschriften wereldwijd** behoren.

◇ **3 keer per jaar slaan we de bladzijde om**

De handschriften zijn te fragiel om permanent te worden tentoongesteld. Daarom zullen we de tentoongestelde stukken drie keer per jaar wisselen. Dat is goed nieuws voor de bezoeker: elk bezoek is een **unieke ervaring**. Er zijn telkens maar twee pagina's van een handschrift te zien, maar dankzij de moderne technologie kunnen bezoekers een boek doorbladeren zoals Filips de Goede dat deed aan zijn tafel. Ideaal om elk detail nauwkeurig te bekijken. Tegen de opening van het KBR museum zal een groot deel handschriften bovendien online te raadplegen zijn.

◇ **In en rond de Nassaukapel**

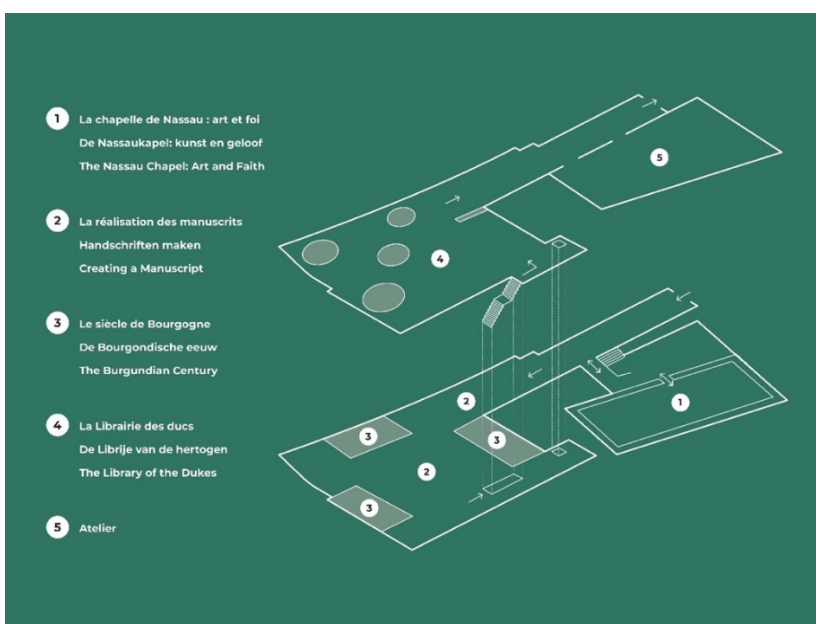
De uit de 16de eeuw daterende Nassaukapel is als het ware **ingemetseld** in het gebouw van KBR. De ruimte ziet er vandaag nog precies zo uit als rond het jaar 1500, toen kunstenaar Albrecht Dürer de kapel bezocht. De aandachtige bezoeker kan de buitenmuur van de kapel bewonderen van op de Kunstberg, net als het beeld van de heilige Joris die de draak verslaat. De **kapel** is het enige deel van het Paleis van Nassau dat bewaard is gebleven. Deze historische omgeving draagt bij aan het tijdreisgevoel dat de bezoeker in het museum zal beleven.

3. PLATTEGROND EN SCENOGRAFIE

Het KBR museum bestaat uit twee verdiepingen. Op de eerste verdieping wordt de bezoeker ondergedompeld in de 15de eeuw, de tijd waarin de handschriftencollectie van de hertogen van Bourgondië tot stand kwam. De focus van de tweede verdieping ligt op de handschriften van de hertogen, waarvan het merendeel in een eigen vitrine te bezichtigen is. Afhankelijk van de profielkeuze van de bezoeker (ontdekker vs. verdiepend bezoek) krijgt hij een korte of net uitgebreide uitleg erbij. Drie handschriften krijgen echter een speciale behandeling. Rondom de originele folio's zijn cocons ontworpen waarin de bezoeker zich kan onderdompelen in de geschiedenis, decoraties of het thema van het handschrift. Een vierde cocon wekt fantasiewezens uit het onuitputtelijke repertoire van de middeleeuwse verbeelding tot leven.

Afbeelding1: Gevel KBR

Afbeelding2: Plattegrond KBR museum

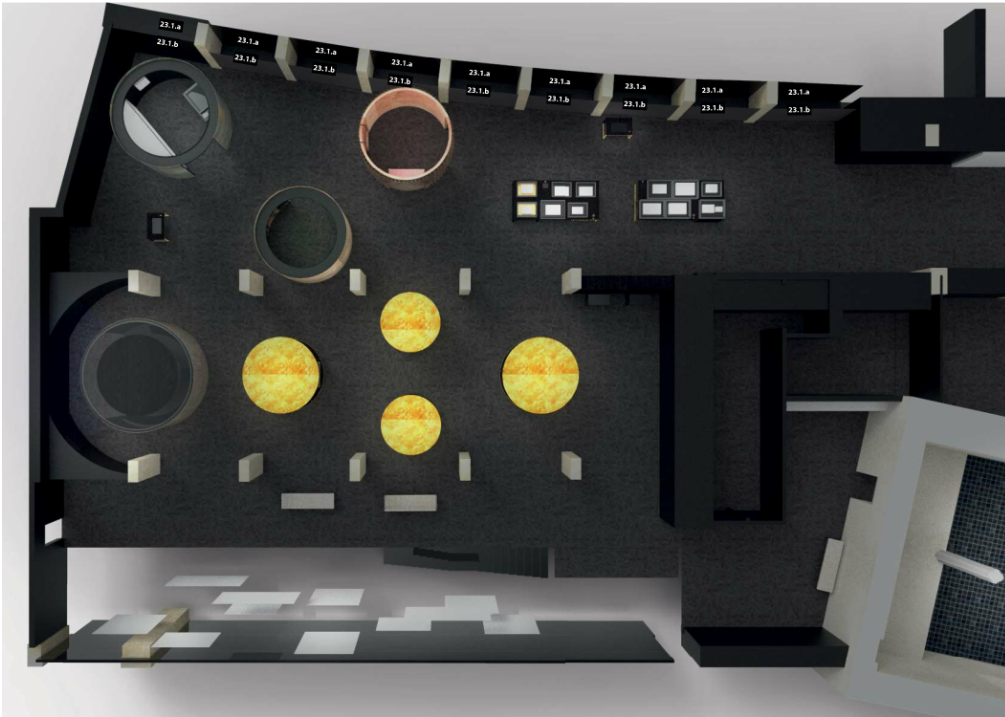

Afbeelding 3: Nassaukapel

Afbeelding 4: Eerste verdieping KBR museum

Afbeelding 5: Tweede verdieping KBR museum

4. KBR MUSEUM: EEN SCHAT VAN KENNIS

De communicatiecampagne die werd opgebouwd rond de opening van het KBR museum, ligt in dezelfde lijn als de hernieuwde positionering van de instelling: het koesteren van de tijd van haar bezoekers door hen kostbaar en authentiek erfgoed aan te reiken en hen te ondersteunen tijdens hun zoektocht naar wat essentieel is. Om de aandacht van toekomstige bezoekers te trekken werd een tiental uitzonderlijke weetjes uit de handschriften van de Librije van de hertogen van Bourgondië geselecteerd. Een boek doodt 50 schapen, er werden roze olifanten gespot ..., ongebruikelijke slagzinnen waarachter zich ongelooflijke verhalen verschuilen over de 15de eeuw in onze regio's en waarvan we hopen dat ze toekomstige bezoekers zin doen krijgen in een bezoek aan het museum.

Brussel is in Bourgondië

Aan het einde van de middeleeuwen was het grondgebied van het huidige België verdeeld in verschillende politieke entiteiten waarover de hertogen van Bourgondië geleidelijk aan hun macht uitbreidden vanaf het begin van de 15de eeuw. Ongeveer zeshonderd jaar geleden regeerden de hertogen van Bourgondië over Brussel.

Het beste van de Vlaamse primitieven vind je in boeken

Filips de Stoute, Jan zonder Vrees, Filips de Goede, Karel de Stoute, Maria van Bourgondië en Filips de Schone zijn stuk voor stuk vorsten met een romanesk bestaan. Ze doen een beroep op de grootste kunstenaars uit hun tijd. Iedereen kent Jan van Eyck of Rogier van der Weyden, maar de miniaturisten die de boeken verluchten, moeten zeker niet voor hen onderdoen. Sommigen beweren dat de mooiste schilderijen van Vlaamse primitieven misschien wel die zijn die we in de handschriften terugvinden.

Kopiëren is geen misdrijf

Tot de uitvinding van de drukkunst was kopiëren de enige manier om teksten te reproduceren en te verspreiden. Duizenden mannen en vrouwen kopieerden teksten in de middeleeuwen. Soms waren dit hun eigen teksten, maar meestal die van anderen.

Religie is overal

Religie drukt haar stempel op de middeleeuwse samenleving. Je merkt het in alle kunstvormen, maar op verschillende manieren. De religie van de elite, de adel, geleerden en gegoede klassen is doordrongen van een mystiek die je ook terugvindt in prestigieuze handschriften.

Een boek doodt 50 schapen

Het middeleeuwse handschrift is meestal geschreven op perkament, dus op dierenhuid. Het perkament werd gemaakt van geiten-, schapen- of kalfshuid. Het aantal huiden dat nodig is, hangt af van het formaat en het soort boek, maar voor bijna elk handschrift is er een hele kudde nodig. Voor de 218 folio's van de Rijmbijbel waren er bijvoorbeeld tussen de 36 en 53 huiden nodig.

Geschiedenisboeken liegen

De boeken van de hertogen vertellen vooral ‘de waarheid van de hertogen’. Ze presenteren hen daarom vaak als de verre afstammelingen van grote helden van de verbeelding en als de legitieme erfgenamen van gebieden die ze door manoeuvres of op onduidelijke manieren hebben verworven. Ze worden afgebeeld terwijl ze vechten met draken, die ook in de 15de eeuw niet bestonden.

Er zijn roze olifanten gespot

De middeleeuwse fantasiewereld staat bol van wonderlijke wezens. Antropomorfe dieren en hybride wezens bevolken de marges van handschriften, waar zich, onder andere rond religieuze teksten, een omgekeerde wereld ontplooit die vrolijk de spot drijft met de gevestigde orde. Miniaturen vertonen wonderbaarlijke dingen, monsters en mirakels uit verre landen, en verbeelden droombeelden over het onbekende. Het repertoire van vreemde wezens dat dromen en angsten van een heel tijdperk in beeld brengt, toont de aantrekking tot het verbodene, het geheimzinnige en het ongetemde.

De middeleeuwen zijn om je dood te lachen

Hoewel de middeleeuwse samenleving diep doordrongen is door religie, scheppen handschriften vaak het beeld dat de middeleeuwen veel grappiger waren dan we ons meestal voorstellen. De iconografie die we meer bepaald vinden in de decoratie van de marges, zit vol met grappige en satirische elementen. Af en toe komen we zelfs een gedurfd tafereel tegen op de hoek van een pagina in een missaal. Meestal zijn dit parodieën van dieren in kostuums die zich menselijk gedragen. De *Roman de Renart* is hiervan een beroemd voorbeeld.

Pas op voor konijnen

Dieren en mensen leven dicht bij elkaar in de middeleeuwse wereld. In kunst en boeken is de fauna alomtegenwoordig. Het konijn heeft in de middeleeuwen geen vertederende en onschuldige reputatie, maar staat bekend als een losbandig en wellustig beest. Het dier wordt geassocieerd met het vrouwelijke geslacht en het verlangen en overtreft daarom qua populariteit alle andere dieren in de marge van de Bourgondische handschriften.

5. Enkele handschriften uit de Librije uitgelicht

De aanzet voor de bibliotheek van de Bourgondische hertogen wordt aan het begin van de 15de eeuw gegeven door Filips de Stoute, die de boeken nalaat aan zijn erfgenamen Jan zonder Vrees en Filips de Goede. Onder Karel de Stoute telt de librije niet minder dan 900 handschriften die door de grootste kunstenaars van de middeleeuwen zijn gekopieerd en verlucht. De bibliotheek van de Bourgondische hertogen vormt in hun tijd al een van de belangrijkste boekenverzamelingen, naast die van de Franse koningen, de Engelse vorsten, de Medici of de pausen. De bibliotheek combineert profane en religieuze teksten en vormt een samenhangend maar verscheiden geheel, dat de smaken, ambities en dromen van de opeenvolgende eigenaars weerspiegelt.

Henri de Ferrières, *Les Livres du roy Modus et de la royne Ratio*

Brussel, 1450-1467

Ms. 10218-19

‘Ik doe niets dan jagen’, schreef Filips de Goede in een brief van 1452 aan zijn neef, de hertog van Kleef. In de middeleeuwen bekleedde de jacht een dominante plaats. Voor de ridders was ze een vertier, maar ze leverde ook voedsel op en diende om gewassen en kudden te beschermen tegen roofdieren. Traktaten over de jacht met uitleg over de valkerij, de lange jacht of

het jagen met strikken behoorden tot de meest gelezen en becommentarieerde teksten. In de *Livres du roy Modus et de la royne Ratio*, een bestelling van Filips de Goede, onderwijst een denkbeeldige koning, genaamd ‘Bonne Méthode’, zijn onderdanen over de gewoonten van dieren en de manier om erop te jagen. De koningin met de naam ‘Sagesse’ voegt er links en rechts wat stichtende en didactische commentaar aan toe. De dieren vertoonden een heel andere symboliek dan die van vandaag.

Chroniques de Hainaut

Zuidelijke Nederlanden, 1447-1468

Ms. 9242-9244

In 1446 vertaalde de Bergense boekhandelaar en kopiist Jean Wauquelin voor Filips de Goede de *Annales historiae illustrium principum Hannoniae* van de franciscaan Jacques de Guise. Deze uitgebreide compilatie behandelt de geschiedenis van het graafschap Henegouwen dat recent door de hertog was verworven. Het doel van dit prachtige boek is om deze annexatie te legitimeren door middel van presentatie en vertelling. Het vormt een schitterend

propagandamiddel. De beroemde miniatuur op het titelblad – Wauquelin presenteert zijn werk aan de hertog in aanwezigheid van het hof – wordt toegeschreven aan Rogier van der Weyden. Dit tafereel met de presentatie van het eerste deel van *de Chroniques de Hainaut* is zowel op symbolisch vlak als vanuit iconografisch oogpunt erg bijzonder.

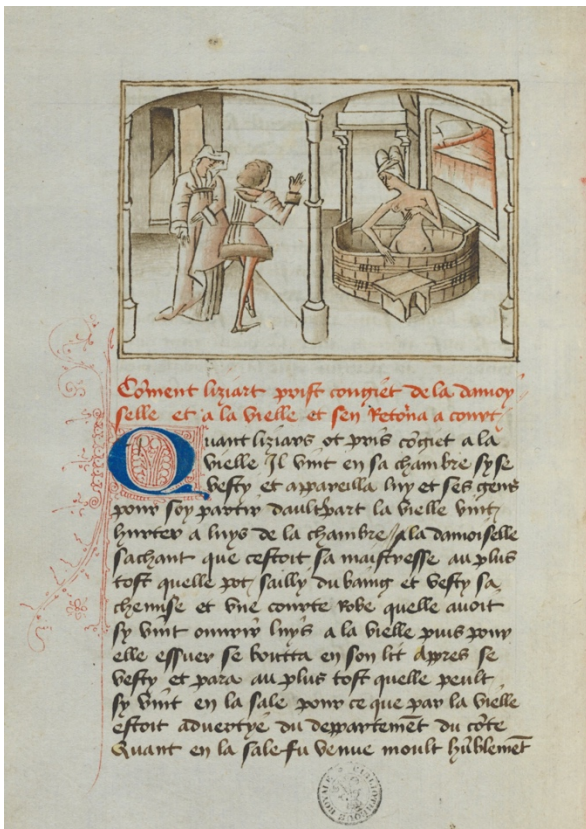

**David Aubert, *Conquestes et croniques de Charlemaine*
 Zuidelijke Nederlanden, midden 15de eeuw**

Toegeschreven aan Jan Tavernier

Ms. 9066, fol. 11r *Jean Miélot stelt zijn werk voor aan Filips de Goede*

Geïnspireerd door de *Chroniques de France en de Chronique du Pseudo-Turpin*, vertelt *Conquestes et croniques de Charlemaine* in een mengeling van mythe en werkelijkheid het legendarische epos van Karel de Grote. Hij is een van de favoriete modellen aan het Bourgondische hof. De overhandiging van het handschrift aan Filips de Goede, toegeschreven aan Jan Tavernier, is omgeven door genretaferefen die vooral het beeld geven van een markt waar het wemelt van de handelaars, bankiers en kijkklustigen.

Jean de Wavrin, *Roman de Girart de Nevers*

Zuidelijke Nederlanden, 1450-1467

Ms. 9631

Hoofse romans zoals *de Roman de Girart de Nevers* zijn erg populair. Ze zijn levendig, vaak zeer geanimeerd, grappig en soms ook oneerbiedig. In het boeiende culturele leven van de Bourgondische kringen zijn bewerkingen in proza courant. Oudere teksten worden bewerkt voor een nieuwe tijd en een nieuw publiek. Taal en stijl worden moderner, verzen en rijmen verdwijnen. De nostalgie van het ridderschap van weleer moet het afleggen tegen de spottende toon ten aanzien van die verouderde waarden. Het zoeken naar nieuwe fictie gaat gepaard met experimentele illustraties. Zo vertonen de miniaturen in inkt en aquarel van de Meester van Wavrin een verrassende moderniteit en eigenheid. Ze nemen duidelijk afstand van de toenmalige traditionele productie en begeleiden de vertelling alsof de tekeningen een eigen leven leiden.

Jean Mansel, *La Fleur des histoires*
Zuidelijke Nederlanden, midden 15de eeuw
Toegeschreven aan de Manselmeester
Ms. 9231, fol. 11v *De ark van Noa*

De tekst van *La Fleur des histoires* – een van de fraaiste handschriften uit de Bourgondische verzameling – is het werk van Jean Mansel, ambtenaar aan het hof. Het betreft een uitgebreide universele historische compilatie met Bijbelse en profane teksten. De illustraties zijn het werk van drie miniaturisten en hun ateliers: Simon Marmion, de Meester van het Pontificaal van Terwaan en de Manselmeester. De voorstelling van de ark van Noah wordt aan deze laatste toegeschreven.

Leonardo Bruni d'Arezzo, *La première guerre punique*
Franse versie van Jean Le Bègue
Zuidelijke Nederlanden, tussen 1445 en 1467
Ms. 10777, fol. 58r *Confrontatie tussen consul Marcus Atilius Regulus en een fantastiedier*

Deze Franse bewerking met invloeden van het humanisme brengt een weergave van de feiten uit de eerste Punische oorlog tussen Rome en Carthago. Dit exemplaar, een bestelling van Filips de Goede, werd meesterlijk in grisaille verlicht door Willem Vrelant. Deze zeer gesmaakte techniek gebruikte tinten grijs, wit en zwart, verfraaid met vergulde weerspiegelingen. Onder luchten van blauwe gouache, lijken de tafereelen veel meer tot de middeleeuwse dan tot de Romeinse wereld te behoren.

Guillaume de Digulleville, *Pèlerinages*

Noord-Frankrijk, ca. 1400

Ms. 10176-78, fol. 68r *De pelgrim in confrontatie met Afgunst, met haar twee dochters Miskenning en Verraad op de rug*

Het eerste luik van deze trilogie is het verhaal van een reis die de verteller in zijn dromen maakte. De symbolische queeste in de *Pèlerinage de vie humaine* voert naar de hemelse stad, Jeruzalem. In die visie moet de reiziger het heil verdienen door de Ondeugden te overwinnen die hij onderweg tegenkomt. De grotesk realistische personages in de miniaturen vertonen vervormde, uitvergrote en karikaturale trekken. De allegorische visie was een zeer gewaardeerd motief en die lange gedichten werden uiterst populair, ook onder de hertogen.

Psalter [genaamd Peterborough]

Engeland, eerste helft van de 14de eeuw

Ms. 9961-62, fol. 14r *Koning David bespeelt de harp*

Dit uitzonderlijk handschrift dat volledig in gouden en azuurblauwe inkt werd gekopieerd en ca. 1300 in de abdij van Peterborough in Engeland werd verlucht, moet zowat het ideale geschenk zijn geweest. Het werd dan ook aan paus Johannes XXII geschonken, later aan Clementia van Hongarije, weduwe van de Franse koning Lodewijk X (de Twister). Nog later verwierf Filips VI van Valois het om het aan zijn gemalin Johanna van Bourgondië te schenken. Wellicht dateren de toegevoegde lelies op de achtergrond van de miniaturen uit deze periode. De tekst mag dan religieus zijn, profane onderwerpen werden zeker niet geschuwd. Ieder folio staat vol antropomorfe wezens, plantaardige motieven en weggedoken monsters aan de regeluiteinden. Ook de literatuur diende als inspiratiebron. Op het tentoongestelde folio houdt een vos een haan bij zijn nekvel. Het gaat om de encensering van een episode uit de beroemde *Roman de Renart*.

6. Enkele andere handschriften van KBR uitgelicht

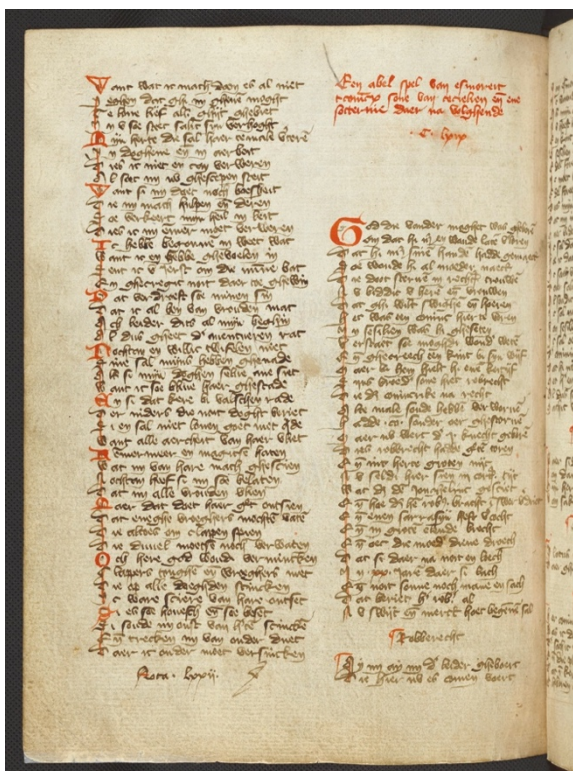
Purperrood gekleurd perkament

Evangelarium [zogenaamd van Xanten]

Aken (?) - Reims (?), 9de eeuw

Ms. 18723, fol. 17v *De evangelist Mattheus*

Dit Karolingisch manuscript uit het begin van de 9de eeuw bevat een heel beroemde miniatuur op een purperrood gekleurd perkament. Ze toont een heilige aan het werk, heel waarschijnlijk Mattheus. De purperrode kleur verwijst zowel naar het christendom als naar het keizerrijk en verbindt op die manier de Karolingische vorsten met hun Romeinse voorouders.

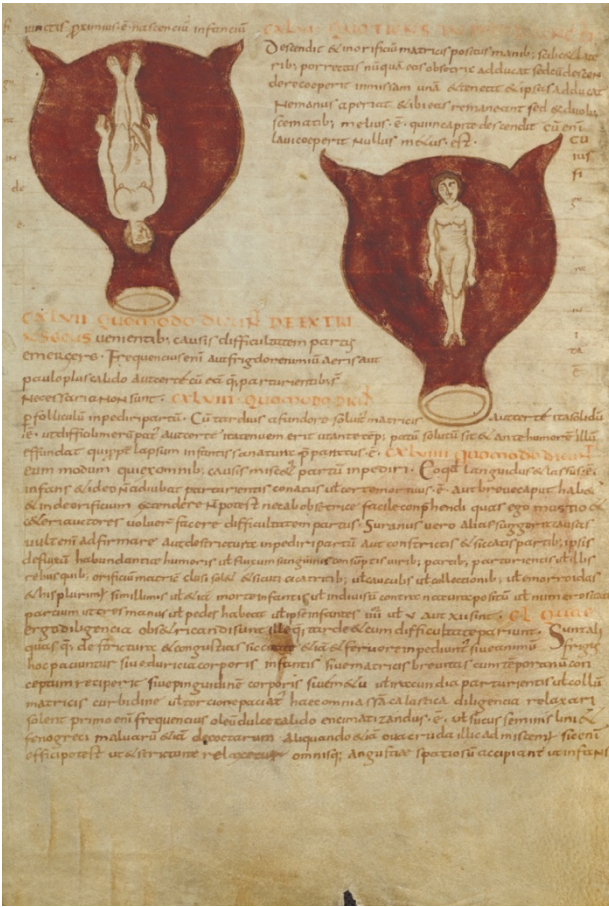

Handschrift [genaamd] Van Hulthem

Zuidelijke Nederlanden (Brabant?), eerste helft 15de eeuw

Ms. 15589-623, ff. 170v

Dit handschrift, dat waarschijnlijk in het begin van de 15de eeuw in Brussel werd geschreven, wordt beschouwd als ‘de Nachtwacht van de Middelnederlandse literatuur’. Het bevat zeer uiteenlopende teksten (fabliaus, liederen, vertellingen, sermoenen, kluchten, astrologie), maar ook essentiële teksten voor het middeleeuwse denken en de *Abele spelen*, de oudste niet-religieuze theaterstukken in Europa. Het handschrift was in de 16de eeuw het voorwerp van censuur: er werden passages geknipt, bladeren uitgescheurd en katernen besmeurd.

Liggingen van de foetus

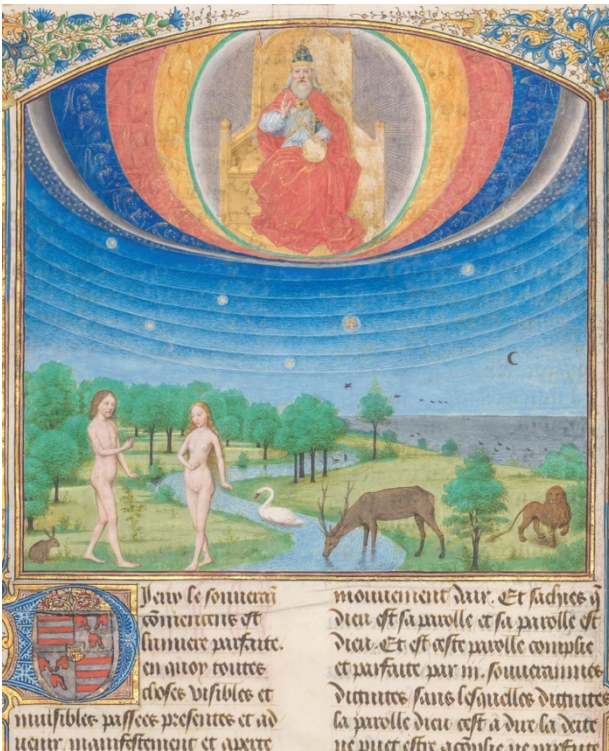
Verzameling medische traktaten waaronder Soranus van Efese, *Gynaikieia*

Uit het Grieks vertaald in het Latijn door Mustio

Duitsland (?), 9de eeuw

Ms. 3701-15, ff. 26v *Liggingen van de foetus*

Dit werk bevat 35 traktaten over geneeskunde in de oudheid, waaronder de Latijnse bewerking door Mustio van de *Gynaikieia*. Het boek behandelt in vraag- en antwoordvorm thema's als gynaecologie, verloskunde en zuigelingenzorg. Het is geschreven voor vroedvrouwen, om kennis beschikbaar te stellen zonder het bijgeloof en de misvattingen uit de oudheid. Het werk blijft tot de renaissance een ware bijbel. Deze *Gynakeia* gaat terug tot de 9de eeuw en is de oudst bekende getuige van deze tekst.

Les sept âges du monde

Zuidelijke Nederlanden (Bergen en Valenciennes), tweede helft 15de eeuw

Toegeschreven aan Simon Marmion

Ms. 9047, fol. 1v *Het Aards Paradijs*

Dit religieus boek, dat ooit toebehoorde aan de familie de Croÿ, bevat een verluchting met het Aards Paradijs die wordt toegeschreven aan Simon Marmion. Deze in Amiens geboren ‘vorst der verluchters’ werkt in Valenciennes, Doornik en Gent en is onbetwistbaar de toonaangevende miniaturist onder het mecenaat van de Bourgondische hertogen. Hij waagt zich ook aan paneelschilderkunst. Marmion is een echte vernieuwer: hij creëert onuitgegeven illustratiereksen, bedenkt nieuwe beelden en verrassende composities.

7. Lijst met bevestigde bruiklenen

Dankzij heel wat bruikleengevers is er in KBR museum nog veel meer te zien dan enkel de prachtige handschriftencollectie die KBR huisvest. Altaarstukken, retabels en afgietsels geven de bezoeker een duidelijk beeld van de context waarin de collectie van de hertogen van Bourgondië ontstond.

Brussel, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

Meester van de legende van Sint Barbara, *Scènes uit het leven van Sint Barbara*, Zuidelijke Nederlanden, ca. 1480 (inv. 6149)

Anoniem, *Portret van Filips de Goede* (inv. 6355)

Anoniem, *Portret van Filips van Kleef*, Zuidelijke Nederlanden, 2de helft 15de eeuw (inv. 3607)

Atelier van Rogier van der Weyden, *Groep mannen* (fragment), Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. 7016)

Anoniem, *Maagd die het kind verzorgt*, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. 8735)

Anonieme meester uit Brussel, *Fragment van een luik met een Prediking*, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. 567)

Fragmenten van een triptiek. *De kruisdraging en de opstanding* (inv. 8737 en 8738)

Panelen van de triptiek van Affligem. *De kruisdraging en de kruisiging* (inv. 344)

Triptiek. *De geboorte van Christus* (inv. 2242)

Brussel, Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

Fragment van een altaarstukfragment met de *Kruisafneming*, Zuidelijke Nederlanden, ca. 1460-1470 (inv. 868)

Fragment van een altaarstuk met het *Martelaarschap van Sint-Adrianus* (inv. 0918)

Standbeeld van Sint-Katelijne (inv. 9021)

Fragmenten van het altaarstuk van Bassines (inv. 3629)

Brussel, Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Maliënkolder, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (WHI 10004 – MRAH PHN. 0004)

Zwaard van een voetsoldaat, Zuidelijke Nederlanden, ca. 1500-1510 (WHI 10279 – MRHA PHN. 0279)

Tweehandig zwaard, Duitsland, midden 15de eeuw (WHI 10493 – MRAH PHN. 0493)

Handgehaakte haak, Zuidelijke Nederlanden, eind 15de eeuw (WHI 11078 – MRAH PHN. 1078)

Nierdolk, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (WHI 10504 – MRAH PHN. 0504)

Guisarme, Duitsland of Zwitserland, 15de eeuw (WHI 14447 – MRAH PHN. 4447)

Wanten kruisboog, Zuidelijke Nederlanden, 17de eeuw (WHI 10731 – MRAH PHN. 0731)

Mechelen, Museum Hof van Busleyden

Anoniem, *Heilige Wilgefortis*, Zuidelijke Nederlanden, 1ste helft 15de eeuw

Brugge, Groeningemuseum

De Maagd en de Christus van Barmhartigheid, Diptiek toegeschreven aan de werkplaats van Simon Marmion, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. GRO 0201-202. I)

Brussel, Museum van de Stad Brussel

Olielamp met een platte bodem en een schenktuit, gevonden tijdens opgravingen onder het Coudenbergpaleis, Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. C195a)

Brussel, Société royale d'Archéologie

Optische lenzen van glas, gevonden tijdens opgravingen onder de kathedraal van Sint Goedele in Brussel Zuidelijke Nederlanden, 15de eeuw (inv. St Mich 91 B / X 0-45)

Nijvel, Collegiale Sint-Gertrudiskerk

Jacob Sourdiaus, Panelen van de strijdwagen van Sint-Gertrudis. Afleveringen uit het leven van Sint-Gertrudis, Zuidelijke Nederlanden (Nijvel?), midden 15de eeuw

Privécollectie

Hans Boxhammer, Ketting van het Gulden Vlies van Henrich Wilhem, Wroclaw, 1647

Rijksarchief in België

Betalingsregister voor miniaturisten. Rekeningen van Guilbert de Ruple, penningmeester van Karel de Stoute, 1 januari 1468 - 31 december 1468, Zuidelijke Nederlanden, 1468 (CC register 1923, fol. 173v)

Reproducties gemaakt door de afgietselwerkplaats van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis van België

- Jörg Muscat (toegeschreven aan), buste van Filips de Goede, Augsburg, omstreeks 1510. (Stuttgart, Landesmuseum Württemberg, inv. KRG 5432)
- Pleuranten bij de graven van Filips de Stoute en Jan zonder Vrees, Dijon, Musée des Beaux-Arts, (inv. CA 1416)
- Zes pleuranten uit het mausoleum van Isabella van Bourbon Amsterdam, Rijksmuseum (inv. BK-AM-33)

De Alamire Foundation hielp ons bij het selecteren van hoge kwaliteitsoptnames van historische muziekfragmenten. Deze worden afgespeeld in verschillende ruimtes van het museum.

8. KBR ALS ONTMOETINGSPLEK

KBR is compleet heringericht om uw tijd te koesteren. Het is een inspirerende plek waar u toegang heeft tot uitzonderlijke kennis. Als openbare ruimte in het hart van Brussel lokt KBR heel wat voorbijgangers en studenten die op zoek zijn naar een aangename plek om te studeren, te lezen, te werken of een hapje te eten. Naast het erfgoed dat we bewaren, horen ook de binnentuin en het prachtige gezicht op Brussel tot onze schatten. In 2019 werden er heel wat aanpassingen gedaan om bezoekers een professionele onthaalinfrastructuur te bieden, om de circulatie in het gebouw te vergemakkelijken en om de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit te verbeteren.

Restaurant

Tot voor kort kon je op de 5de verdieping van KBR genieten van een broodje, een dampende kom verse soep of een lekker stuk taart met een prachtig panorama over Brussel. Het restaurant van WITLOV sloot op 17 februari 2020 en wordt nu grondig gerenoveerd. Het zal opnieuw openen op vrijdag 15 mei 2020. Het aanbod wordt volledig vernieuwd, met zowel warme als koude gerechten. Het wordt een hedendaags 'food concept'. WITLOV zal, zoals altijd, zoveel mogelijk werken met verse, lokale ingrediënten.

Onthaal

Dankzij de herinrichting van het onthaal van KBR is het er aangenaam vertoeven. Neem plaats in onze lounge terwijl u wacht op uw afspraak of werk er rustig op uw laptop. Aan de balie koopt u een ticket of een lezerskaart. U kunt met al uw vragen terecht aan de infobalie.

Binnentuin

In onze binnentuin haalt u tussen het studeren of onderzoeken door een frisse neus. Het is een groene en aangename rustplek, midden in het drukke centrum van de stad.

Shop

Bent u op zoek naar een boek of een leuk cadeau? Dan bent u in onze shop aan het goede adres.

Hier koopt u de publicaties en tentoonstellingscatalogi die we uitgeven, afdrukken van werken van beroemde kunstenaars en unieke producten die we samen met kunstenaars ontwikkelen.

Concertzaal

KBR huisvest een concertzaal op de 4de verdieping. Zes keer per jaar kunt u bij ons terecht voor een muzikale ontmoeting.

Elk concert is een denkbeeldige reis naar het hart van partituren die in de instelling worden bewaard. Getalenteerde en gepassioneerde muzikanten nemen u op sleeptouw met bekende en onbekende muzikale schatten uit onze verzamelingen.

Zaalverhuur

KBR is de perfecte locatie voor uw evenement of meeting. De stijlvolle zalen vormen een originele plek voor uw recepties, conferenties, evenementen, vergaderingen, presentaties of cursussen.

Bovendien vindt u ons centraal gelegen: in hartje Brussel, vlak naast het Centraal Station en met een ondergrondse parking naast de deur.

Tentoonstellingsruimte

In 2019 renoveerde KBR onder andere het Paleis van Karel van Lotharingen, een 18de-eeuws paleis dat deel uitmaakt van KBR. De ruimte werd omgetoverd tot een prachtige tentoonstellingsruimte, waar tot 16 februari

2020 de expo ‘The World of Bruegel in Black and White’ te bezichtigen viel. De tentoonstelling toonde een volledige collectie van Bruegels prenten en werd georganiseerd in het kader van het Bruegeljaar.

9. PARTNERS

Het KBR museum kon tot stand komen dankzij de samenwerking met en steun van de Regie der Gebouwen, Toerisme Vlaanderen, het Fonds Baillet Latour en de vzw Vrienden van KBR.

De Regie der Gebouwen is de federale vastgoedbeheerder voor de federale overheidsdiensten en het architecturaal en historisch patrimonium van België. De organisatie doet belangrijke investeringen om het patrimonium van het land te onderhouden en aan te passen aan de evoluerende context. De Regie der Gebouwen speelde een grote rol in de infrastructuur- en inrichtingswerken in het gebouw van KBR. Dankzij hen zal u in de toekomst steeds vaker de kans krijgen om de prachtige erfgoedcollectie van KBR te bewonderen in de hernieuwde tentoonstellingsruimtes.

Toerisme Vlaanderen bevordert de duurzame ontwikkeling van het toerisme en van de toeristische sector in Vlaanderen en Brussel met het oog op meer economisch rendement, tewerkstelling en sociaal welzijn. Toerisme Vlaanderen steunde KBR met de aanpassing van de onthaalinfrastructuur, de inrichting van het museum en de verbetering van de toegankelijkheid. Zo kunnen we tegenmoet komen aan de noden van elke (inter)nationale culturele meerwaardezoeker.

Het Fonds Baillet Latour zet zich in voor de aanmoediging, bevordering en stimulatie van menselijke excellentie in België, in een rigoureuze maar open benadering van de evolutie van de maatschappij. Het Fonds heeft als missie het Belgische erfgoed te bewaren via fondstoewijzingen, prijzen en beurzen. Het Fonds zet regelmatig in op restauratieprojecten en draagt zo bij aan het beheer van het Belgisch erfgoedpatrimonium. Zo ondersteunde het Fonds Baillet Latour de restauratie van de middeleeuwse handschriften.

De vzw Vrienden van KBR ondersteunt de werking van KBR op verschillende manieren. Zo helpt de vzw KBR bijvoorbeeld met de aankoop van collectiestukken en fondsen. De vzw financiert een deel van de scenografie van het KBR museum.

10. PRAKTISCHE INFORMATIE

Officiële opening 15 mei 2020

Openingsuren

Van dinsdag tot en met zondag geopend van 10.00 tot 18.00 uur

Sluitingsdagen: 1 januari, paaszondag, paasmaandag, 1 mei, Hemelvaartsdag, pinkstermaandag, 21 juli, 15 augustus, 1 november, 11 november, 25 december

Tickets

Standaard: € 11

Verlaagd tarief: € 8 (65+, studenten, groepen > 15 personen)

Gratis: -18 jaar, personen met een handicap, leerkrachten, werkzoekenden, ICOM-kaart, museumpas, vrienden van KBR

Rondleidingen

Talen: Nederlands, Frans, Engels, Duits, Spaans

Duur: 1,5 uur

Maximaal 15 personen per groep (2 groepen tegelijk is mogelijk)

Tarieven:

Weekdagen: € 85 + tickets tegen groepstarief

Weekend: € 95 + tickets tegen groepstarief

Gezinnen: parcours voor kinderen vanaf 5 jaar

PERSCONTACT

KBR

Hanna Huysegoms

Communicatie

Hanna.Huysegoms@kbr.be – 0494 10 90 46

+32 2 519 55 98 - www.kbr.be

BE CULTURE

General Manager: Séverine Provost

Project Coordinator: Noor Van der Poorten

noor@beculture.be – 0475 47 29 44

+ 32 2 644 61 91 - www.beculture.be

KBR

Communicatie: Hanna Huysegoms
Hanna.Huysegoms@kbr.be - +32 (0)2 519 55 98
Kunstberg, B-1000 Brussel
www.kbr.be

General Manager: Séverine Provost
Project Coordinator: Noor Van Der Poorten
noor@beculture.be - +32 4 75 47 29 44
info@beculture.be - +32 2 644 61 91
beculture.be

